

Fornnordiska minnen

av

Abraham Cronholm

Historikern Abraham Cronholm, 1809-1879, var fil.dr. vid Lunds universitet, senare docent och e.o. professor i nordisk historia där. Han tog avsked från sin tjänst och fick samtidigt av riksdagen anslag för att fortsätta sina historiska arbeten. Han tillhör våra flitigaste historiska författare och hans verk karakteriseras av ett ingående källstudium men är tunga i sin stil. Han jämför alltid varje återgiven händelse ur olika källors perspektiv. De isländska sagorna, Adam av Bremen, Saxo Grammaticus och anglosaxiska krönikeskrivare får röst igen. Cronholm gör också källstudier direkt på de gamla slagfälten med sina synliga lämningar av högar och bildstenar.

Kort sammandrag med kommentarer av Sten Rignedahl

Cronholm berör flyktigt de ideér som finns bland forskare om att picterna, de bemålade, de längst i norr på den brittiska ön boende folket, kan vara av nordiskt ursprung. Sägner säger att de skulle ha kommit i långbåtar från skytiska områden vid Svarta havet. Forskare spekulerar också i att picterna skulle ha kallat på sina nordiska släktingar för att få skydd mot de anfallande skottarna.

Under folkvandringstiden invaderades de sydliga delarna av de brittiska öarna av angler och saxer men också av jutar, alltså av folkstammar från kusttrakterna mot Nordsjön. Dessa stammar tog över öarna som tidigare varit behärskade av romarna som nu övergav sina yttersta utposter i sitt tusenåra världsvälde runt Medelhavet och lämnade fältet öppet för andra folkslag.

Läget för öborna för anfall från havet var mycket utsatt. Omgivna av vatten på alla håll med relativt små avstånd var Britannien svår försvarat. En flotta kunde uppenbara sig var som helst vid kusten och avlösas av en ny armada på ett helt annat ställe.

De som anföll var danerna som blev ett samlingsnamn för härjarna. Norge och Danmark var ofta förenade med personalunion och södra och västra delen av nuvarande Sverige var danskt. Viken nuvarande norra Västkusten uppemot Oslo var norskt. Danmark och Norge hade relativt stabila kungadömen medan Sverige politiskt var under uppbyggnad.

De tidigt kristnade brittiska öarna med keltisk befolkning på Irland och i Wales och Skottland utsattes för mer eller mindre ur angriparnas synpunkt lyckade invasionsförsök under 500 år från slutet av 700-talet till 1266 när sista norska vikingatåget som riktades mot öarna skedde genom Magnus Barfot, sonson till Harald Hårdråde.

Den förste av dessa vikingaledare som i de isländska sagorna hyllas för sitt hjältemod och sin stridskapacitet är dansken Frode som öppnar Londons portar med infama krigslistor. Han säger till sina män att strö ut det guld, som rövats, efter sig på marken i den låtsade flykten och lyckas också få de förföljande britterna att stanna till och plocka upp skatterna, varvid de anfalls och besegras. Londons portar öppnas med en annan list. Frode låter ryktet löpa att han är död och engelsmännen mister sin vaksamhet. "Att strö guld som mjöl" som sagan säger lär också prövats med gott resultat av Rolf Krake i slaget vid Fyrisvall.

Sagan om Amlæth, Shakespeares Hamletdrama, är dansk. Farbrodern Claudio (Claudius), som mördar kungen och äktar änkan och Hamlets hämnd går långt tillbaka i tiden. Ofta är tidsbestämningen av händelser och hjältar osäker. Ibland kan också skilda hjältar och händelser sammanflätas. De som hyllas för sin tapperhet blir ur andra synvinklar knappast mer än galna tyranner vars "ridderlighet" helt är beroende av situationens möjlighet att få makt och rov. Sanningen för de hemsökta orterna och människorna är den att de brittiska

öarna och norra Frankrike under ett halvt årtusende utsätts för en skräckens hemsökelse kallad "nordmännens raseri".

Våra förfäders grymma stridskultur gick tillbaka till religionen med tron på Valhall som en uppsamlingsplats för de stridsglada. Kroppskulturen hyllades och de hjältar som skildras motsvarar vår tids tester och drogpåverkade kroppsbyggare. Nu ska ju erkännas, att vikingahövdingarna också var djupt intresserade av kultur i form av skaldekonst. Skalden skyddades bakom en sköldborg vid de stora slagen, så att han säkert skulle överleva och forma skaldekvädet över vad som skedde. Han följde eller uppsökte alltid de mäktigaste som också var mycket rundhänta med belöningar för lyckade kväden. Egil Skallagrimsson fick till och med sitt eget huvud som present av Erik Blodyx.

Vikingafärderna i västerled var inte endast piratkupper utan kom allt mer också att gälla kolonisation och mer stationär makt över folk och land.

En dansk Frode med frodekvarnen som malde guld så långt tillbaka som samtida med romarnas Augustus träder fram ur sagodunklet med makt från Ryssland till Orkneyöarna.

Ivar Vidfamne av Sköldungaätten några århundraden längre fram är kanske den ende kung med litet försvenskt påbrå som kan nämnas i det här sammanhanget. Ivar var skåning och kom att regera över det mesta landet runt Östersjön in i Ryssland samt norra England. Han är överhoppad av Saxo Grammaticus men väl skildrad av de isländska sagorna.

Sigurd Ring finns med hos Saxo och hans son den vitt omtalade Ragnar Lodbrok, som med 120 skepp angriper Paris. Han blir tillfångatagen i England och kastas i en ormgröp, där han yttrar de bevingade orden "grymta månne grisarna om de visste vad den gamle galten lider". Ragnars söner hämnades på den engelske kung Ella med att rista blodörn på honom, dvs att flåka upp revbenen i ryggen och dra ut lungorna. Ragnar Lodbrok betraktas som ättefader till såväl Olav Tryggvasson som Erik Väderhatt och Gorm den gamle.

Grymma stymplingar, skändningar och övervåld var skick och fason hos våra omtalade stridstuppar och hörde till umgängessederna. Terror var ett verksamt medel för att underkuva och skrämja till lydnad. Barmhärtighet fanns inte i den hedniska sinnesvärlden. Svek och list var högt hållna dygder om de bar till seger.

En av Lodbroks söner med drottning Kraka är Björn Järnsida, som blir stamfar för Munsötten med bl.a. Erik Segersäll och Olov Skötkonung. År 793 härjas ön Lindesfarne utanför Northumberland i nordöst med sitt kloster grundlagt 635 av kringströvande hopar av vikingar som är som vargar i sin törst efter blod.

Harald Hårfagre, som enade Norge och erövrade Orkney och Shetlandsöarna och Erik Väderhatt i Sverige, dvs en del av nutida Sverige, var samtida. Väderhatt nöjde sig med att härja runt Östersjön och på 800-talet var det mycket långt till ett enat Sverige.

Romarna hade under hela sin världhegemonis existens hela tiden stridit med barbarerna utanför gränserna och ibland lidit svåra nederlag som i slaget i Teutonskogen år 9.

I de västliga områdena hade kristendomen drivits in absurdum, så att hög som låg önskade ingå i det klerikala väldet, bli munkar, ägna sig åt klosterliv. Detta var naturligtvis ingen bra fostrande jordmån för att skapa ett skydd mot härjande vikingahärlar. Dessa härars Oden dyrkare hade heller ingen som helst förståelse för kultur eller vekt religiöst liv. Denna vekhet var främmande och löjeväckande för männen som svingade svärd.

Odens ande svävade ibland bokstavligen över härskarorna, symboliserad som ex. av Ragnar Lodbroks fana med den av två av döttrarna broderade korpen. Om korpen flaxade på fanan skulle hären segra om den såg död och slak ut väntade ofärd för hären. En liten belysande anekdot berättas om en härförare, som mist sin fana och istället tog en kvist med löv som

baner. Kvisten fladdrade som ett vinnande korptecken och bar psykologiskt vikingaskaran till seger.

Vidskepelsen var lika stor på den andra sidan som styrkte de sinas mod med berättelser om låtsade mirakel. Den engelska motståndsviljan och ledningens skicklighet varierade. De olika delarna av ön, där skottarna utgjorde en politiskt avskild del hade också inbördes strider som försvagade motståndet mot danerna. Bland de engelska politiska gestalter som framträder är Kung Alfred den mest betydande. Han efterträdde sin bror den svage Ethelred, som startat försöken med att muta danerna till att inte härja, den sk. "Danagälden". Mutsystemet började med 10 000 pund för att drivas vidare till 16, 24 och 48 000 pund. Danerna visste inga gränser för hur mycket de skulle brandskatta landet.

Alfred, den store kallad, sätter hårt mot hårt och driver danerna till nordligaste delen av landet och den besegrade Guthorm tvingas döpa sig för att få behålla sin makt. Alfred anses också genom byggande av en skyddande flotta vara den stolta brittiska marinens fader. Han var dessutom juridiskt och kulturellt en föregångsman. Lagar som gällde i hela landet byggda på kyrkans värdesättning stiftades och kyrkobrodererna fick i uppgift att skriva ned händelser som timade. Kyrkan skaffade sig ett tydligt ekonomiskt övertag med sina olika gälder: plogskatt, tionde, ljusskatt, begravningspenning, böter för olika förseelser, osv.

Alfreds dödsår är 899 och hans verk var inte evigt bestående. Hans ande utmanades 100 år senare av Knut den store (engelska Canute the great), son till Sven Tveskägg med Harald Blåtand som far och Gorm den Gamle som farfar. Knut kom att behärska allt land runt Nordsjön, dvs England, Danmark och Norge. Hans hustrupper med gyllene vapen var på 60 000 man fördelade på 60 långskepp och syftande till att avskräcka från ytterligare invasioner på öarna. Den tidiga myntslagning som skedde i Sverige med Olov Skötkonung byggde på engelska hantverkarens kunskaper. Kanske ska vi helst undvika att nämna Harald Hårdrådes äldre bror Olav den Heliges del i härjningarna i västerled. Han döptes i Rouen och så småningom efter slaget 1030 vid Stiklastad ett verkligt katolsktkristet föredöme.

Harald Godwinsson segrar över Harald Hårdråde 1066 men står sig inte mot normanderna. De nordiska från Normandi under Wilhelm erövraren invaderar i söder och slaget vid Hastings blir synnerligen avgörande för de brittiske eller den blandning av briter, angler, saxare, nordmän, skottar och pikter som nu befolkar ön. Franska seder och bruk slår igenom åtminstone i hovkretsar och staten får en stadga som så småningom omöjliggör de härjningar som plågat befolkningen under århundraden. De nordiske hade stadgat sig och också minskat i styrka så att de slutade med sina sjöfärder. Detta innan de sydliga folken i Spanien och Portugal liksom Nederländernas och Storbritanniens sjöfarare började ta för sig av en värld, vars karta utvidgades och ritades om.